Rūta Verkelienė

Kazlų Rūdos monetų lobis

1994 m. gegužės 3 d. Kazlų Rūdos vidurinės mokyklos moksleiviai, vadovaujami direktoriaus G.Vaišnoros, tvarkė mišką Kazlų Rūdos girininkijoje, 50-tame miško kvartale. Kasdami duobę šiukšlėms, moksleiviai Tomas Alekna, Regimantas Serbenta ir Audrius Ribačionka aptiko skardinę dėžutę nuo vokiškos dujokaukės su monetomis. Taip buvo rastas Kazlų Rūdos lobis, kurį sudaro 409 įvairios, daugiausia sidabrinės, monetos, vokiškas 4 laipsnio karinis žymuo "Už ištikimą tarnybą Vermachte" ir lietuviškas atminimo medalis.

Čia pat buvo sudaryta komisija iš mokyklos direktoriaus G.Vaišnoros, Kazlų Rūdos miškų urėdijos girininko R.Paltanavičiaus, miškų apsaugos vyr.inspektoriaus K.Klimavičiaus, mokytojos V.Juškienės ir lobio radėjų, 8a klasės mokinių T.Aleknos, R.Serbentos bei A.Ribačionkos. Visos rastos monetos buvo surūšiuotos, suskaičiuotos ir atiduotos policijai, kuri lobį perdavė Marijampolės r. mokesčių inspekcijos viršininkui R.Giedraičiui. Pastarasis pakvietė KVČDM Numizmatikos skyriaus vedėją Violetą Rutkauskienę ir mokslinę bendradarbę Rūtą Verkelienę.

Kadangi lobis rastas Kauno regione ir KVČDM numizmatinė kolekcija yra didžiausia Lietuvoje, tai Lietuvos Respublikos kultūros ministerija 1994 06 12 raštu Nr.41-05-495 pasiūlė jį perduoti šio muziejaus Numizmatikos skyriui.

Lobiui aprašyti ir įvertinti buvo sudaryta jungtinė komisija iš KVČDM Numizmatikos skyriaus ekspertų - Numizmatikos skyriaus vedėjos V.Rutkauskienės, mokslinės bendradarbės R.Verkelienės bei Marijampolės r. mokesčių inspekcijos viršininko R.Giedraičio, Gyventojų skyriaus vyr.inspektorės D.Žižienės. Lobis buvo įvertintas 7275,65 Lt, iš kurių įstatymais numatyta 25% dalis (1986,66 Lt) buvo išmokėta lobio radėjams. (Lobio radėjams priklausanti išmoka (25% nuo lobio vertės) reglamentuojama dar Tarybų Sąjungos laikų įstatymo, 1994 05 17 perregistruoto į Lietuvos Respublikos įstatymą. Autorės nuomone, šis įstatymas yra nusavinantis, represinis. Jis neatitinka nei lobio radėjo(-ų), nei muziejų, nei demokratinės valstybės interesų, todėl skubiai taisytinas).

Įdomu, jog lobyje daugiausia įvairių sidabrinių monetų (399 vnt.), kurių bendra masė 5496,330 g. Tuo tarpu nesidabrinių yra 10 monetų bei 2 medaliai.

Aprašomąjį lobį sudėtinga lyginti su kitais lobiais, nes jis užkastas vos prieš 50 metų (1944 m.) ir jauniausioji moneta 1939 metų. Tuo tarpu seniausioji moneta - 1508 metų. Norėdami paaiškinti tokį platų lobio apimamą laiko intervalą (apie 440 metų), panagrinėkime lobio sudėtį.

Lobio turinį galima suskirstyti į keturias grupes. Pagrindinę dalį (228 monetos) sudaro Vokietijos, jos atskirų sričių ar Hanzos miestų (Anhaltas, Badenas, Bavarija, Berlynas, Brandenburgas, Frankfurtas, Hamburgas, Liūbekas, Prūsija, Saksonija, Stendalis, Viurtembergas) monetos. Į šią grupę įeina ir Vokietijos imperijos (1871-1918 m.), Vokietijos respublikos (1918-1934 m.) bei Trečiojo reicho (1934-1945 m.) monetos. Šios gausiausios grupės monetų atskirų tipų monetų dažniausiai yra po vieną, be to, Trečiojo reicho monetos, kursavusios lobio užkasimo metu, surinktos ne tik pagal metus, bet ir pagal kalyklas (Berlynas, Hamburgas, Karlsrūhė, Miunchenas, Muldenhiutenas, Štutgartas, Viena). Visa tai rodo, kad ši pagrindinė lobio dalis yra vokiškų monetų kolekcija.

Kita vertus, čia yra ir didesni kiekiai vienodų 1934-1936 m. monetų, kurios galėjo būti, pavyzdžiui, lobio savininko alga.

Antra žymi lobio dalis - tai nacionalsocialistinės Vokietijos okupuotų valstybių (Lenkijos, Lietuvos, Rusijos, TSRS) stambios sidabrinės monetos, kurios lobio savininkui galėjo atitekti kaip karo grobis. Jos atspindi karo eigą ir lobio savininko dislokavimo vietos keitimąsi, slenkant Rytų frontui 1939-1944 m.

Trečiąją nedidelę grupę monetų sudaro atsitiktinai patekusios įvairių kraštų (Austrijos, Belgijos, Čekoslovakijos, Didžiosios Britanijos, Italijos, JAV) monetos (po vieną - dvi smulkias monetas).

Ketvirtąją grupę sudaro du medaliai. Vienas jų - 4-ojo laipsnio sidabruotas nacionalsocialistinės Vokietijos karinis žymuo "TREUE DIENST IN DER WEHRMACHT". Tai veikiausiai lobio savininko asmeninis apdovanojimas, kuris suponuoja išvadą, kad lobis priklausė Vokietijos armijos (Vermachto) karininkui (kareiviui ?). Antrasis medalis - tai P.Rimšos medalis, skirtas Vytauto Didžiojo mirties 500-osioms

metinėms atminti (skersmuo 65 mm). Tai vienintelis atminimo medalis lobyje, beje, bronzinis, matyt, atkreipęs lobio savininko dėmesį meniškumu.

Lobio užkasimo priežastimi galėjusi būti nemaža jų masė (per 5,5 kg). Tuo būdu ši dujokaukės dėžutė lobio savininkui galėjusi tapti didele kliūtimi, ypač neparankia Vokietijai pralaimint karą ir Rytų frontui sparčiai traukiantis į Vakarus.

Vokiškoji lobio dalis atspindi dinamišką ir sudėtingą Vokietijos vienijimosi (susiskaidymo) istoriją. 1534 m. grašis, nukaltas Torūnės kalykloje, yra iš to laikotarpio, kai Prūsija buvo Lenkijos dominija. 1680 m. sidabrinis ortas (18 grašių) nukaltas Brandenburgo kurfiursto Frydricho Vilhelmo (1640-1699 m.), išlaisvinusio Prūsiją nuo Lenkijos siuzereniteto.

Valdant Frydrichui Vilhelmui I (1713-1740), galutinai susiformavo centralizuota ir militarinė Prūsija. Tuo laikotarpiu prie jos buvo prijungti Pomeranija, Štralzundas, Vismaras. Jų herbai pavaizduoti bendrame heraldiniame skyde su Prūsijos ereliu centriniame laukelyje, patalpintame 1716 m. sidabrinio orto reverse. Monetos averse po valdovo portretu pažymėti Karaliaučiaus monetų kalyklos meistro (1700-1707, 1709-1717, 1719-1726 m.) Kasparo Geljaro (Caspar Gelliarr) inicialai CG.

Valdant Frydrichui II (Didžiajam) (1740-1786), buvo tęsiama Prūsijos stiprinimo politika. Šį laikotarpį lobyje atspindi reta $^1/_4$ talerio moneta. Jos averse pavaizduotas valdovo portretas, aplink kurį lotyniška legenda FRIDERICVS BORISORVM REX. Reverse - virš nuleistų vėliavų tupintis Prūsijos erelis, apačioje data, kurios viduryje raidė A (Berlyno monetų kalyklos ženklas). Legenda - 4 EINEN R: THALER.

Vilhelmo I (1861-1888) laikotarpio monetų lobyje yra trys: 1866 m. Susivienijimo taleris (Vereinsthaler), dviejų markių moneta (Berlyno kalykla) ir 1871 m. taleris, skirtas Prūsijos pergalei prieš Prancūziją (Sieges Thaler). Atskiro paminėjimo taip pat verta moneta, skirta 1813 m. pergalingo Tautų (Leipcigo) mūšio prieš Napoleoną šimtmečiui paminėti.

Lobyje yra ir atskirų Vokietijos sričių, miestų monetų. Tai Viurtembergo 3 markės - 1912 m. piniginės reformos moneta, Hanzos miesto Liūbeko 1908 m. bei Anhalto-Desau 1909 m. 3 markių monetos.

Vokietijos Federacinės Respublikos (Veimaro Respublika) (1918-1934) laikotarpiui priskiriamos 5 monetos. Retesnės yra jubiliejinės monetos -

laikotarpiui priskiriamos 5 monetos. Retesnės yra jubiliejinės monetos - 1927 m. 3 markės, skirtos Maiseno (Meissen) pilies ir miesto 1000-osioms metinėms; 1930 m. 5 reichsmarkės, skirtos dirižablių kūrėjo grafo F.Cepelino (F.Zeppelin) skrydžio aplink pasaulį cepelinu metinėms pažymėti; 1932 m. 5 reichsmarkės (EINHEIT, UND RECHT, UND FREIHEIT - vienybė, ir teisė, ir laisvė).

LOBIO SUDĖTIS

I. VOKIETIJOS SRIČIŲ IR MIESTŲ MONETOS

ANHALTAS

Frydrichas II (1904-1918) - 3 M, 1909 m. - 1 vnt.

BADENAS

Frydrichas I (1852-1907) - 2 M, 1907 m. - 1 vnt.

BAVARIJA

Otto (1886-1919) - 3 M, 1909 m. - 1 vnt.; Liuitpoldas (1886-1912) - 3 M, 1911 m. - 1 vnt.

BERLYNAS

Joachimas ir Albrechtas - grašis, 1508 m. - 1 vnt.

BRANDENBURGAS

Johanas - grašis, 1544 m. - 1 vnt.; Joachimas ir Albrechtas - grašis, 150? - 1 vnt.; Frydrichas Vilhelmas - $^1/_{24}$ talerio (1 grašis), 1669 m. - 1 vnt.; 15 grašių, 1867 m. - 1 vnt.; Georgas Vilhelmas - ortas (18 grašių), 1622 m. - 1 vnt.; Frydrichas III - ortas, 1698 m. - 1 vnt.

FRANKFURTAS

Joachimas - grašis, 1516 m. - 1 vnt.

HAMBURGAS

5 M, 1909 m. - 1 vnt.

LIŪBEKAS

3 M, 1908 m. - 1 vnt.

PRŪSIJA

Žygimantas Senasis - grašis, 1534 m. - 1 vnt.; Frydrichas Vilhelmas (1640-1688) - grašis, 1666 m. - 1 vnt.; $^1/_3$ talerio, 1669 m. - 1 vnt.; 18 grašių, 1680 m. - 1 vnt.; Frydrichas Vilhelmas I (1713-1740) - 18 grašių, 1716 m.

- 1 vnt.; 6 grašiai, 1717 m. - 1 vnt.; Frydrichas II (1740-1786) - $^1/_{48}$ talerio, 1753 m. - 1 vnt.; $^1/_{24}$ talerio, 1754 m. - 1 vnt.; $^1/_4$ talerio, 1764 m. - 1 vnt.; Frydrichas Vilhelmas II (1740-1796) - 18 grašių, 1764 m. - 1 vnt.; Vilhelmas I (1861-1888) - taleris (Susivienijimo), 1866 m. - 1 vnt.; taleris (pergalei prieš Prancūziją), 1871 m. - 1 vnt.; 2 M, 1876 m. - 1 vnt.

SAKSONIJA

Georgas (1902-1904) - 3 M, 1903 m. - 1 vnt.

STENDALIS

Joachimas - 1 grašis, 1517 m. - 1 vnt.

VIURTEMBERGAS

Vilhelmas I (1816-1864) - $^1/_2$ guldeno, 1852 m. - 1 vnt.; Vilhelmas II (1891-1918) - 3 M, 1912 m. - 1 vnt.; 5 M, 1901 m. - 1 vnt.; 1904 m. - 1 vnt.

PRŪSIJOS REICHAS (1871-1918)

Vilhemas II (1891-1918) - 2 M, 1912 m. - 2 vnt.; 3 M, 1908 m. - 2 vnt., 1910 m. - 1 vnt., 1911 m. - 2 vnt., 1912 m. - 1 vnt., 1913 m. - 1 vnt., 1913 m.(Tautų mūšio jub.) - 1 vnt., 1914 m. - 1 vnt.; 5 M, 1900 m. - 2 vnt., 1913 m. - 1 vnt.

VOKIETIJOS RESPUBLIKA

2 RM, 1926 m. - 1 vnt.; 3 RM, 1929 m. - 1 vnt., 1930 m. - 1 vnt.; 5 RM, 1930 m. (grafo F.Cepelino skrydžiui dirižabliu atminti) - 1 vnt., 1932 m. - 1 vnt.

TREČIASIS REICHAS

2 RM, 1937 m., A - 7 vnt., D - 1 vnt., F - 1 vnt., 1938 m., A - 4 vnt., E - 1 vnt., 1939 m., A - 5 vnt., B - 1 vnt., F - 2 vnt.; 5 RM (Įgulos bažnyčia), 1934, A - 15 vnt., D - 7 vnt., E - 5 vnt., F - 6 vnt., G - 4 vnt., J - 4 vnt., 1935 m., A - 32 vnt., D - 2 vnt.; 5 RM (Hindenburgas), 1935 m., A - 8 vnt., D - 4 vnt., E - 3 vnt., F - 4 vnt., J - 1 vnt., 1936 m., A - 22 vnt., D - 2 vnt., E - 1 vnt., F - 1 vnt., 1937 m., A - 3 vnt., J - 1 vnt., 1938 m., A - 2 vnt., D - 1 vnt., E - 3 vnt., F - 1 vnt., 1939 m., A - 5 vnt., B - 2 vnt., F - 1 vnt., G - 1 vnt., J - 3 vnt.

II. OKUPUOTŲ KRAŠTŲ MONETOS

LENKIJA

5 Zl, 1933 m. - 7 vnt., 1934 m. - 8 vnt.; 5 Zl (Juzef Pilsudski) - 2 vnt.

LIETUVA

2 Lt, 1925 m. - 2 vnt.; 5 Lt, 1925 m. - 32 vnt., 1936 m. (J.Basanavičius) - 20 vnt.; 10 Lt, 1936 m. (Vytautas Didysis) - 53 vnt., 1938 m. (A.Smetona) - 19 vnt.

RUSIJA

20 kp, 1869 m. - 1 vnt., 1913 m. - 1 vnt.; 50 kp., 1896 m. - 4 vnt., 1897 m. - 5 vnt., 1899 m. - 2 vnt., 1911 m. - 1 vnt., 1912 m. - 1 vnt.; 1 rb, 1851 m. - 1 vnt., 1892 m. - 1 vnt., 1896 m. - 3 vnt., 1897 m. - 4 vnt., 1898 m. - 4 vnt., 1899 m. - 3 vnt., 1901 m. - 1 vnt., 1902 m. - 1 vnt., 1913 m. (jubiliejinis) - 1 vnt.

TSRS

50 kp, 1922 m. - 1 vnt., 1924 m. - 1 vnt., 1925 m. - 2 vnt.

III. ATSITIKTINĖS MONETOS

AUSTRIJA

Florintas, 1868 m. - 1 vnt.

BELGIJA

5 Fr, 1930 m. - 1 vnt.

ČEKOSLOVAKIJA

20 helerių, 1924 m. - 1 vnt.; 50 helerių, 1922 m. - 1 vnt.

DIDŽIOJI BRITANIJA

1/2 kronos, 1916 m. - 1 vnt.

ITALIJA

Lira, 1913 m. - 1 vnt.

JAV

5 ct, 1919 m. - 1 vnt.; $^1/_4$ dolerio, 1935 m. - 1 vnt.

IV. MEDALIAI

Vokiškas 4-ojo laipsnio žymuo "TREUE DIENST IN DER WEHRMACHT" (stipriai koroduotas);

Lietuviškas P.Rimšos bronzinis medalis, skirtas Vytauto Didžiojo mirties 500-osioms metinėms atminti (skersmuo 65 mm).